

U S T A W A

z dnia ...

o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Art. 1. W ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571):

1) w art. 177 dodaje się ust. 7 w brzmieniu:

„7. Jeżeli rozprawa doktorska albo osiągnięcia, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 lub w art. 227 ust. 1 lub 2 obejmują dydaktykę dziedziny lub dyscypliny, stopień doktora albo stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora nadaje się w tej dziedzinie lub dyscyplinie.”.

2) w art. 187 dodaje się ust. 2a w brzmieniu:

„2a. Zagadnienia naukowe będące przedmiotem rozprawy doktorskiej mogą obejmować dydaktykę dyscypliny.”;

3) w art. 219 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może:

a) stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego;

b) obejmować dydaktykę dziedziny lub dyscypliny.”.

4) w art. 227 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 lub 2, może:

- a) stanowić zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;
- b) obejmować dydaktykę dziedziny lub dyscypliny.”.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

I. Potrzeba i cel wydania ustawy

Projektowana ustawa ma na celu uporządkowanie i klaryfikację kwestii możliwości uzyskiwania stopni i tytułu nadawanych w systemie szkolnictwa wyższego i nauki poprzez jednoznaczne określenie, że osiągnięcia naukowe, stanowiące podstawę nadania stopnia lub tytułu, obejmować dydaktykę dyscypliny lub dziedziny (rozumianych jako obszary działalności naukowej dotyczące procesów nauczania i uczenia się w obrębie poszczególnych dziedzin i dyscyplin nauki; dydaktyka w tym znaczeniu nie oznacza działalności polegającej na prowadzeniu kształcenia studentów ani dorobku dydaktycznego nauczyciela akademickiego).

Ponadto nowelizacja ma jednoznacznie wskazać, że stopień doktora albo stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora nadaje się - w przypadku, gdy rozprawa doktorska albo osiągnięcia naukowe obejmują dydaktykę dziedziny lub dyscypliny - w tej dziedzinie lub dyscyplinie.

Co ważne, przedłożona nowelizacja nie ingeruje w systematykę obowiązujących dziedzin i dyscyplin nauki, w których dydaktyka już teraz wchodzi w ich zakres. Nowelizacja wprowadza wyłącznie możliwość (nie obowiązek) nadawania stopni naukowych oraz tytułu profesora w obrębie wszystkich dziedzin i dyscyplin na podstawie dorobku naukowego opartego na badaniach prowadzonych w obszarze dydaktyki danych dziedzin lub dyscyplin. O zastosowaniu tej ścieżki awansu naukowego decydować będą uczelnie i rady naukowe dyscyplin, zgodnie z zasadą autonomii uczelni. Projekt jednocześnie nie ingeruje w obecnie istniejące dobre praktyki poszczególnych dyscyplin w zakresie uwzględniania osiągnięć naukowych z zakresu dydaktyki dziedziny lub dyscypliny nauki.

Zaproponowane zmiany mają na celu usunięcie pojawiających się wątpliwości interpretacyjnych w tym zakresie.

II. Rzeczywisty stan w dziedzinie, która ma zostać uregulowana

Zgodnie z art. 177 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (dalej także jako: „ustawa nowelizowana”), stopień naukowy nadaje się w dziedzinie nauki i dyscyplinie naukowej, przy czym stopień naukowy doktora może być nadany w

dziejzinie. Tytuł profesora nadaje się natomiast w dziedzinie albo w dziedzinie i dyscyplinie lub dyscyplinach.

Podstawą do nadania stopnia naukowego doktora jest rozprawa doktorska, która prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej, a jej przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne (art. 187 ust. 1 i 2 ustawy nowelizowanej).

Natomiast podstawą nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego są osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, a podstawą nadania tytułu profesora - wybitne osiągnięcia naukowe krajowe lub zagraniczne.

Obowiązująca klasyfikacja dziedzin i dyscyplin naukowych nie przewiduje dydaktyk przedmiotowych jako odrębnych dyscyplin naukowych. Jednocześnie przepisy ustawy nie rozstrzygają wprost, że dorobek naukowy obejmujący badania z zakresu dydaktyki określonej dyscypliny albo dziedziny może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego lub tytułu profesora. Zakres tematów, jakie są przedmiotem badań w obszarze dydaktyk szczegółowych jest ściśle powiązany z istniejącymi dyscyplinami, ale metodologia badań prowadzonych w tym zakresie jest często zupełnie odmienna. Powoduje to, że działalność badawcza dotycząca procesów nauczania i uczenia się nie znajduje jednoznacznego umocowania w systemie awansów naukowych.

Konsekwencją tego stanu rzeczy są:

1. niejasność co do tego, czy osiągnięcia naukowe zakresu dydaktyki dziedziny lub dyscypliny mogą być podstawą nadania stopni naukowych lub tytułu profesora;
2. niejasność co do tego, w jakiej dziedzinie lub dyscyplinie należy nadawać stopnie naukowe lub tytuł profesora, gdy osiągnięcia naukowe obejmują dydaktykę dziedziny lub dyscypliny.

Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że sytuacja jest nierównomierna w różnych dziedzinach nauki. W niektórych dyscyplinach badania z zakresu dydaktyki oraz kształcenia nauczycieli są od dziesięcioleci traktowane jako pełnoprawny obszar działalności naukowej i

stanowią podstawę do nadawania stopni w ramach tych dyscyplin. Dotyczy to na przykład językoznawstwa, gdzie badania nad dydaktyką języka, przekładem oraz kształceniem nauczycieli uznaje się za integralną część tej dyscypliny i istotny element jej dorobku naukowego. W innych dyscyplinach, przede wszystkim w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych, dydaktyki przedmiotowe nie są uznawane za elementy składowe dyscyplin, a co za tym idzie, brakuje formalnych mechanizmów umożliwiających rozwój naukowy w tym zakresie.

Prowadzi to zatem do nierównego dostępu badaczy zajmujących się dydaktyką do awansu naukowego, co budzi wątpliwości z punktu widzenia zasady równości oraz spójności systemu nauki. Tam, gdzie dydaktyki przedmiotowe nie są uznawane za część dyscypliny naukowej, badacze zajmujący się procesami nauczania i uczenia się napotykać na istotne bariery systemowe.

W praktyce skutkuje to rozbieżnościami w ocenie dorobku naukowego. W ujęciu wielu rad dyscyplin naukowych, badania w obszarze dydaktyki uznawane są za niewystarczające do nadania stopnia w tej dyscyplinie, a to ze względu na stosowanie nietypowej dla tej dyscypliny metodologii badań oraz nietypowy charakter nowości naukowej. Natomiast z punktu widzenia pedagogiki (do której często przypisywana jest dydaktyka ogólna), badania te uznawane są za zbyt „specjalistyczne” i zbyt silnie osadzone w ramach innych dyscyplin, nie dostarczają też nowych teorii wychowania i nauczania, a jedynie wykorzystują osiągnięcia pedagogiki w specyficznym kontekście. W efekcie dorobek naukowy uzyskany w zakresie dydaktyk przedmiotowych, niejednokrotnie potwierdzony publikacjami w wiodących czasopismach naukowych, w tym o zasięgu międzynarodowym, potwierdzony indeksowaniem w uznanych bazach naukowych i o wysokim współczynniku cytowań (Impact Factor), nie znajduje adekwatnego uznania w obowiązującym systemie awansów naukowych. Prowadzi to m.in. do przewlekłości postępowań awansowych, rozbieżnych decyzji rad naukowych oraz rezygnacji badaczy z ubiegania się o awans lub kontynuowania kariery naukowej.

Ponadto konsekwencją trudności z ubieganiem się o awans naukowy w zakresie dydaktyk poszczególnych dziedzin lub dyscyplin jest załamanie się w Polsce rozwoju tego obszaru nauki. Coraz mniej doktorantów zajmuje się badaniami w tym zakresie, zamykane są zakłady dydaktyk, nie są prowadzone badania uwzględniające polski kontekst i polski system oświaty. Ma to wyraźne przełożenie na kształcenie przyszłych nauczycieli i ich doskonalenie

zawodowe, a tym samym na jakość edukacji w szkołach. Zarysowany problem nie dotyczy zatem wyłącznie szkolnictwa wyższego i nauki, ale także systemu oświaty. Istotne jest także, że w wielu krajach o rozwiniętych systemach nauki badania nad procesami nauczania i uczenia się w obrębie poszczególnych dyscyplin stanowią uznany i istotny obszar działalności naukowej. Ta złożoność problemu i jego wielowątkowość przemawia za pilnym podjęciem działań naprawczych.

Wskazać także trzeba, że dydaktyki przedmiotowe mają przy tym charakter wyraźnie interdyscyplinarny. Badania w tym zakresie łączą dorobek właściwy dla danej dyscypliny (np. matematyki, nauk fizycznych, biologicznych, chemicznych czy też literaturoznawstwa, polonistyki i nauk o sztuce) z osiągnięciami i metodologią badań z zakresu pedagogiki, psychologii, nauk socjologicznych i o zdrowiu. Ta wielodyscyplinarność, stanowiąca o wartości poznawczej dydaktyk, w obecnym systemie prowadzi jednak do trudności w jednoznacznym przypisaniu dorobku naukowego do konkretnej dyscypliny.

Końcowo nadmienić należy, że wyżej opisane problemy zostały zdiagnozowane przez środowisko akademickie. Kwestię tę podnoszono m.in. podczas posiedzenia sejmowych podkomisji ds. nauki i jakości kształcenia w dniu 18 grudnia 2025 r. Pomimo podejmowanych działań i szerokiego poparcia ze strony towarzystw naukowych i władz uczelni, nie wdrożono dotąd skutecznych rozwiązań legislacyjnych odpowiadających na dostrzeżone luki w przepisach.

Również Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego w uchwale nr 115/2024 z dnia 14 marca 2024 r. w sprawie postulatów dotyczących wyodrębnienia nowych dyscyplin naukowych, wskazała, że dostrzega ona „konieczność wypracowania ścieżek awansu pracowników naukowych biorących na siebie zadania rozwijania metod kształcenia, tak by nie byli oni pozbawieni możliwości zdobywania stopni naukowych. Jest to zadanie dla Rad Dyscypliny, przy wsparciu dziekanów, rektorów oraz Rady Doskonałości Naukowej”.

Ponadto zaznaczono, że „sygnalizowane przez środowisko problemy z procedurami awansu naukowego w przypadku badań multidyscyplinarnych, oraz w dyscyplinach mocno zróżnicowanych wewnętrznie, stanowią poważne zagadnienie i trudność w funkcjonowaniu systemu nauki i szkolnictwa wyższego. Zdaniem RGNiSW obecne rozwiązania ustawowe w tym zakresie wymagają głębszej i pilnej analizy oraz istotnych ulepszeń, gdyż w dłuższej perspektywie będą przeszkodą dla rozwoju badań naukowych w Polsce”.

III. Przewidywane skutki prawne wejścia aktu w życie

Wejście w życie projektowanej zmiany umożliwi nadawanie stopni naukowych oraz tytułu profesora w dotychczasowych dyscyplinach i dziedzinach naukowych na podstawie dorobku naukowego z zakresu dydaktyki tych dyscyplin lub dziedzin. Rozwiązanie to ma charakter addytywny – nie zastępuje istniejących ścieżek awansu naukowego, lecz je uzupełnia.

W celu realizacji tego postulatu projektodawca proponuje, aby w art. 187, art. 219 i art. 227 nowelizowanej ustawy w części, w jakiej charakteryzują one dorobek naukowy będący podstawą nadania stopni naukowych lub tytułu profesora, wskazać, że osiągnięcia naukowe mogą obejmować dydaktykę dziedziny lub dyscypliny. Pozwoli to uciąć obecne spory wykładnicze i ujednoczyć praktykę, rozbieżną w zależności od dziedzin i dyscyplin, a także uczelni.

Natomiast w art. 177 projektodawca proponuje dodać ust. 7, który będzie określał, że jeżeli rozprawa doktorska albo osiągnięcia naukowe obejmują dydaktykę dziedziny lub dyscypliny, stopień doktora albo stopień doktora habilitowanego albo tytuł profesora nadaje się w tej dziedzinie lub dyscyplinie. Dzięki tej zmianie wyklaruje się sytuacja związana z przypisaniem osiągnięć naukowych do konkretnej dziedziny lub dyscypliny.

W praktyce proponowana nowelizacja pozwoli na:

1. prowadzenie przez doktorantów badań z zakresu dydaktyk przedmiotowych w ramach istniejących szkół doktorskich i dyscyplin naukowych;
2. uzyskiwanie stopnia doktora habilitowanego i tytułu profesora w obecnie istniejących dziedzinach i dyscyplinach naukowych na podstawie dorobku naukowego z zakresu dydaktyki tych dyscyplin i dziedzin;
3. uznawanie dorobku z zakresu dydaktyk przedmiotowych w systemie ewaluacji nauki;
4. tworzenie stabilnych ścieżek kariery naukowej dla badaczy zajmujących się dydaktykami przedmiotowymi;
5. zwiększenie dostępności finansowania badań dydaktycznych.

Wprowadzenie tej możliwości przyczyni się również do zwiększenia prestiżu dydaktyk przedmiotowych jako obszaru działalności naukowej oraz wzmocni motywację do

prowadzenia długofalowych i pogłębionych badań nad procesami nauczania i uczenia się. Będzie to miało także pozytywny wpływ na poziom kształcenia nauczycieli w Polsce.

IV. Uwagi końcowe

Brak jest alternatywnych do uchwalenia projektowanej ustawy środków umożliwiających osiągnięcie zamierzonego celu, na co wskazano uwagę wyżej.

Projektowana ustawa jest zgodna z prawem Unii Europejskiej.

Z uwagi na proponowany zakres regulacji, projektowana ustawa nie podlega notyfikacji zgodnie z trybem przewidzianym w przepisach dotyczących sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych.

Projektowana ustawa nie wymaga przedłożenia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia